

Ἡ Εἰκόνα ὡς ἀνεπανάληπτο ἐκκλησιαστικὸ γεγονὸς (Σκλήρης Σταμάτης Πρεσβύτερος)

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Θεολογία και Ζωή](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

Ἐδῶ ἀξίζει νὰ σταθοῦμε σὲ ἓνα ἰδιαίτερο στοιχεῖο τῆς Εἰκόνας, ποὺ χρειάζεται περαιτέρω ἀνάπτυξη. Ὅπως εἶδαμε, ἡ Εἰκόνα ἐκφράζει τὴ σχέση τῆς ἱστορίας πρὸς τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐνῶ τὸ βάρος πέφτει κυρίως στὰ ἔσχατα, ὅμως, ἀπαραίτητη προϋπόθεση τῆς σωτηρίας τοῦ εἰκονιζόμενου εἶναι ἓνας ὀρισμένος τρόπος ζωῆς καὶ σχέσεις ζωῆς ἐνδοϊστορικές. Γι' αὐτὸ ἀντικατοπτρίζεται στὴν Εἰκόνα ἡ ἐσχατολογικὴ σχέση καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς σωτηρία μὲ τὴ μορφή τῶν συγκεκριμένων ὀριακῶν γεγονότων, ποὺ σφράγισαν τὴν ὑπαρξη τοῦ εἰκονιζόμενου ὅσο ζοῦσε ἀκόμη μέσα στὴν ἱστορία καὶ προσέδωσαν καὶ στὴ φθαρτὴ του φύση ὀρισμένα ἰδιώματα ποὺ ἔμειναν τοῦ λοιποῦ αἰῶνια. Π.χ. βλέπουμε στὴν Εἰκόνα τῆς Ἀναστάσεως τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου, ἢ στὸν φωτοστέφανό Του τὸν Σταυρό. Παρόμοια, οἱ Ἅγιοι εἰκονίζονται νὰ βαστάζουν «τὰ στίγματα τοῦ Κυρίου» τους.

Αὐτὸ σημαίνει ὅτι τὰ σωτηριώδη γεγονότα, ποὺ ἔλαβαν χώρα μέσα στὴν ἱστορία, καταξιούμενα διὰ τῆς σχέσεώς των πρὸς τὸν Χριστό, ἀποκτοῦν καὶ αὐτὰ τὸν χαρακτήρα τοῦ μοναδικοῦ καὶ ἀνεπανάληπτου. Π.χ. ἡ συγκεκριμένη ἄσκηση τοῦ ἁγίου ἀσκητοῦ, ποὺ ἔλαβε χώρα σὲ συγκεκριμένο τόπο καὶ χρόνο, παίζει μοναδικὸ ρόλο στὴ σωτηρία του καὶ δι' αὐτῆς στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, στὴ λατρεία, στὴν Εἰκόνα καὶ στὴ δική μας σωτηρία, τοῦ καθενὸς ὡς μέλους τοῦ Σώματος. Ἡ δὲ τελείωσις τοῦ ἁγίου εἴτε ἐν εἰρήνῃ εἴτε διὰ μαρτυρίου εἴτε μὲ ὁποιοδήποτε τρόπο, δηλ. ἡ ἐξοδός του ἀπὸ τῆ ζωὴ καὶ ἡ εἴσοδός του στὴν Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν, ἀποτελεῖ γιὰ τὴν Ἐκκλησία ἓνα καινούργιο καὶ μοναδικὸ γεγονός, διὰ τοῦ ὁποίου ὁλόκληρη ἡ Ἐκκλησία προγεύεται τὰ ἔσχατα.

Ἄλλα καὶ ἱστορώντας τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου αὐτοῦ ἡ Ἐκκλησία καὶ προσκυνώντας την, δημιουργεῖ ἓνα νέο γεγονός. Ἡ πρώην οὐδέτερη χριστολογικὰ, σωτηριολογικὰ καὶ ἐσχατολογικὰ ὕλη τῆς σανίδος ἢ τοῦ τοίχου πάνω στὸν ὁποῖο ἱστορεῖται ἡ εἰκόνα, προσλαμβάνει πλέον διαστάσεις καινούργιου καὶ μοναδικοῦ γεγονότος, γιατί μέσω αὐτῆς κατὰ ἰδιαίτερο τρόπο συνδέεται ἡ ἐκκλησία μὲ τὴν ἐσχατολογικὴ ὕπαρξη καὶ προσωπικότητα τοῦ ἁγίου. Ἔτσι κατανοοῦμε αὐτὸ ποὺ οἱ Πατέρες ἔγραψαν σὲ κείμενα καὶ σὲ ὕμνους καὶ στὸν Ὅρο τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς συνόδου, ὅτι διὰ τῆς εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἀγιάζεται ἡ κτίσις.

Κατανοοῦμε, ἔτσι, γιατί ἡ Εἰκόνα δὲν εἶναι γιὰ τὴν Ἐκκλησία ἓνα σύμβολο καὶ σκέτος τύπος, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπλῶς συμβολίζεται ὁ ἅγιος. Ἀποτελεῖ μᾶλλον ἐπίτευγμα μοναδικό τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος ποὺ ἐκφράζεται διὰ τοῦ ἁγιογράφου της, ὁ ὁποῖος στὴν περίπτωση αὐτὴ ἐπέχει θέση εὐαγγελιστοῦ, μὲ τὸ

να φανερώνει διὰ χρωμάτων καὶ σχημάτων τὴν ἰδιαίτερη ἐκκλησιαστικὴ σχέση ἁγίου-Χριστοῦ-Πατρός. Τὸ γεγονός ὅτι πρέπει νὰ φανεῖ στὴν εἰκόνα αὐτὴ ἡ σχέση προσδίδει στὴν πραγμάτωση καὶ κατασκευὴ τῆς Εἰκόνας τὴν ἔννοια προσωπικοῦ ἄθλου ἀσκήσεως καὶ πνευματικοῦ ἐπιτεύγματος τοῦ ἁσιογράφου. Πρέπει ὁ ἁσιογράφος νὰ ἐπιτύχει ὥστε κάθε νέα εἰκόνα τοῦ ἁγίου νὰ εἶναι ἕνας τρόπος νὰ ἔρχεται ἡ Ἐκκλησία σὲ σχέση μὲ τὸν ἅγιο. Ἐνῶ δηλαδὴ θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ ξεχαστεῖ αὐτὴ ἡ σχέση διὰ τῆς λήθης (ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τὰ ἀνθρώπινα καὶ κατὰ τοὺς Πατέρες ἀποτελεῖ πάθος μέγα), ὁ ἁσιογράφος «μνήμην ποιεῖται» τοῦ Ἁγίου ποὺ ἱστορεῖ. Ἔτσι συμμετέχει στὸν ἐκκλησιαστικὸ ἑορτασμὸ, κατὰ τὸν ὁποῖο ὀλόκληρη ἡ Ἐκκλησία «μνήμην ποιεῖται» τοῦ ἑορταζομένου Ἁγίου, ἀντιστεκόμενη στὴ λήθη ποὺ συνεπάγεται ἡ κτιστότητα τοῦ χρόνου. Αὐτὴ ἡ «μνήμη» δὲν εἶναι ἀπλῶς συναισθηματικὴ ἐνθύμηση, ἀλλὰ συμμετοχὴ τῆς εὐχαριστιακῆς κοινότητος στὴν «αἰώνια μνήμη», δηλ. στὴν μνήμη μὲ τὴν ὁποία ὁ αἰώνιος Θεὸς Πατὴρ θυμᾶται καὶ διακρατεῖ σὲ αἰώνια ὑπαρξὴ καὶ κοινωνία τὸν Ἅγιο, καὶ κατ' ἐπέκταση κάθε πιστό. Ἔτσι ἡ εὐχαριστιακὴ κοινότητα μὲ τὶς ἑορτές της, ποὺ ἀπαιτοῦν καὶ σχετικὴ εἰκονογράφηση, ὁδηγεῖ τὸν ἁσιογράφο στὴ δημιουργία ἑνὸς γεγονότος, τῆς νέας εἰκόνας τοῦ Ἁγίου, διὰ τῆς ὁποίας ἡ κοινότητα ἔρχεται ἐκ νέου σὲ σχέση πρὸς τὸν ἐσχατολογικὸ ἄνθρωπο, ποὺ εἶναι ὁ Ἅγιος.

Μὲ αὐτὸ συμφωνεῖ καὶ ἡ κατὰ παράδοση συνήθεια τοῦ λαοῦ μας νὰ ὀνομάζει μὲ ἰδιαίτερα ὀνόματα διάφορες εἰκόνες τῆς Παναγίας· νὰ ἀπευθύνει ἰδιαίτερη τιμὴ πρὸς κάθε μία ἀπ' αὐτὰς στὸν ἰδιαίτερο τόπο στὸν ὁποῖο βρίσκεται· νὰ σχετίζει πρὸς καθεμία ἀπ' αὐτὰς ἰδιαίτερα θαύματα, τὰ ὁποία δὲν ἀποτελοῦν παρὰ καινούργια γεγονότα μοναδικά· νὰ γράφει ἀκόμη ἰδιαίτερες ἀκολουθίες σχετικὰς πρὸς τὶς εἰδικὰς ἱστορικὰς συνθήκες, ὑπὸ τὶς ὁποῖες ἡ κάθε εἰκόνα βρέθηκε, ζωγραφίσθηκε ἢ θαυματουργήσε· νὰ τελεῖ ἐπίσης λιτανεῖες καὶ λειτουργίες σὲ ἰδιαίτερες μῆνες, ὅπως σὲ πολλὰ μοναστήρια στὸ Ἅγιο Ὄρος καὶ σὲ πολλὰ προσκυνήματα μέσα στὸν κόσμο.

Αὐτὸ ἐξηγεῖ καὶ τὸ γνήσιο βυζαντινὸ εἰκονογραφικὸ ἦθος, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ὄχι μόνον ἕνας ἁσιογράφος δὲν ἀντέγραφε μιμητικὰ μία παλαιότερη εἰκόνα, ἀλλὰ δὲν ἀντέγραφε οὔτε καὶ τὶς ἴδιες τὶς δικὰς του εἰκόνες, ὅταν ξαναζωγράφιζε τὸ ἴδιο θέμα γιὰ δεύτερη, τρίτη, πολλοστὴ φορά. Ἐπειδὴ πίστευε, προφανῶς, ὅτι κάθε νέα εἰκόνα εἶναι καὶ ἕνα νέο μοναδικὸ καὶ ἀνεπανάληπτο γεγονός κοινωνίας τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν ἱστορούμενο ἅγιο.

Αὐτὸς εἶναι ὁ βαθύτερος λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν πρέπει νὰ ἔχουμε στὶς ἐκκλησίες καὶ νὰ προσκυνοῦμε εἰκόνες ποὺ εἶναι ἀπλῶς ἀναπαραγωγὰς διὰ μηχανικῶν μέσων κάποιων ἄλλων εἰκόνων, εἴτε μὲ τὴν τυπογραφία εἴτε ἀργότερα μὲ τοὺς computers. Ἐξίσου ὅμως δὲν εἶναι σωστὸ νὰ ζωγραφίζουμε εἰκόνες διὰ μηχανικῆς

άντιγραφής παλαιότερων πρωτοτύπων, χωρίς δηλαδή ὁ άγιογράφος νά ἔχει μπεῖ στον κόπο νά συμμετάσχει στο ἑκκλησιαστικό γεγονός μέ τόν δικό του μοναδικό ἄθλο καί τήν άσκηση.

Δυστυχῶς, σέ μεταγενέστερα χρόνια χάθηκε αὐτό τὸ αἰσθητήριο καί τὸ ὀρθόδοξο ἦθος διολίσθησε πρὸς μία αντίληψη ὅτι πρέπει νά ἐπαναλαμβάνεται τὸ ἴδιο ἀκριβῶς σχέδιο, μέ τὰ ἴδια ἀκριβῶς χρώματα, χωρίς προσωπική μετοχή τοῦ άγιογράφου. Ἔστω κι ἂν οἱ ἀλλοιώσεις αὐτὲς ὀφείλονται καί σέ ἐξωτερικούς ἱστορικούς καί οἰκονομικοκοινωνικούς λόγους, ὑπάρχει ἀναμφισβήτητα καί θεολογική ἐξήγηση τοῦ γεγονότος. Πρόκειται δηλαδή γιὰ ἀλλοίωση τῆς ὀρθοδόξου θεολογίας, κατὰ τὴν ὁποία, σέ παλαιότερες μὲν ἐποχές, σημασία εἶχε ἡ σχέση τῆς κοινότητος πρὸς τόν Χριστὸ καί ἄρα τοῦ κάθε πιστοῦ μέλους πρὸς τὴν κοινότητα, σχέση ἡ ὁποία ἐκφραζόταν κατ' ἐξοχὴν διὰ τῆς θείας εὐχαριστίας. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, οἱ μεγάλοι Πατέρες χαρακτηρίζουν τὴν προσκύνηση τῶν εἰκόνων ὡς ἔκφραση λατρείας σχετικῆς, δηλαδή λατρείας ἡ ὁποία διὰ μέσου τῆς Εἰκόνας σχετίζει τὸν πιστὸ καί τὴν κοινότητα πρὸς τὸν ἅγιο ἢ τὸν Χριστὸ καί τελικὰ τὸν Θεὸ Πατέρα. Σέ μεταγενέστερες, ὅμως, ἐποχές, λόγω ἀτονήσεως τοῦ εὐχαριστιακοῦ βιώματος, τῆς εὐχαριστιακῆς θεολογίας καί τῆς αἰσθήσεως τῆς μοναδικότητος τῶν γεγονότων καί σχέσεων, οἱ ὁποῖες συνάπτονται μέσα στο εὐχαριστιακὸ πλαίσιο, δόθηκε πρωτεύων ρόλος σέ ἄλλα στοιχεῖα τῆς Εἰκόνας, ὅπως ὁ συμβολισμὸς, ἡ ἠθικὴ διδασκαλία, ἡ ψυχολογικὴ ἔκφραση κτλ.

Ἐδῶ πρέπει νά κάνουμε μία παρένθεση, γιὰ νά τονίσουμε ὅτι ἡ ἐλευθερία τῶν βυζαντινῶν ἔναντι τῶν μεταβυζαντινῶν δὲν ὑπογραμμίζεται ἐδῶ ὡς καλλιτεχνικὴ ἀρετὴ καί ἰκανότητα ἀλλὰ ὡς ὀρθοδοξία, μέ τὴν ἔννοια τῆς ὀρθῆς δόξης περὶ τοῦ ἁγίου καί τῆς εἰκόνας του καί τῆς ὀρθῆς δοξολογίας τοῦ ἁγίου διὰ τῆς εἰκόνας του. Δηλαδή μᾶς ἀπασχολεῖ τὸ θέμα ἀπὸ τὴν ἄποψη ἐντοπίσεως τοῦ ὀρθοδόξου θεολογικοῦ κριτηρίου καί ὄχι ἀπὸ τὴν ἄποψη αἰσθητικῆς ἀξιολογήσεως καί συγκρίσεως διαφόρων ἐποχῶν τῆς άγιογραφίας μεταξὺ των. Τὸ ὀρθόδοξο κριτήριο μᾶς προφυλάσσει ἀπὸ διολισθήσεις πρὸς αἰρετικὲς παρεκκλίσεις ἀπὸ τὸ ὀρθόδοξο δόγμα περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Θεοῦ, περὶ τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας μας καί περὶ τοῦ εἰκονισμοῦ ὅλων αὐτῶν στὶς ὀρθόδοξες εἰκόνες.

Ἄλλὰ μέ τὴν ὀλοκλήρωση αὐτῆς τῆς θεολογικῆς ἐρμηνείας διαγράφηκαν ἤδη καί τὰ στοιχεῖα μιᾶς ἐπανεξετάσεως τῆς Εἰκόνας στὶς ἡμέρες μας καί κάποιας προτάσεως εἰκονογραφικῆς διδασκτικῆς μεθόδου πρὸς ἀποκατάσταση τῆς γνήσιας εἰκονογραφικῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως, ἀπ' τὴν ὁποία πολλὲς φορές ἐκπίπτουμε στὰ νεότερα χρόνια.

Πηγή: agiazoni.gr